

İslami İlimler Dergisi

The Journal of Islamic Sciences

مجلة العلوم الإسلامية

**KUR'ÂN-I KERİM KIRÂATİNDE VÜCÛHÂT İLE TİLÂVET EDİLEN AŞR-I ŞERİF'İN MAKAMSAL ANALİZİ:
İSMAİL BIÇER ÖRNEĞİ**

MAQAM ANALYSIS OF ASHR-I SHARIF RECITED WITH WUJUHÂT IN QUR'ANIC RECITATION: THE EXAMPLE OF
ISMAIL BIÇER

ESRA YILMAZ

Öğr. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri / Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kiraat İlmi, ORCID ID: 0000-0001-6824-4317, e-mail: esrayilmaz79@istanbul.edu.tr

Çalışmanın gerçekleşmesinde desteklerini esirgemeyen Başakşehir Merkez Camii İmam Hatibi Kurrâ Hâfız Önder SOY'a ve çalışmadaki âşr-ı şerifi notaya alan müzikşinas Ahmet Sadık KARA ve Mustafa Eren GÜZEL'e teşekkür ederim

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Makale Dili / Article Language: Türkçe / Turkish

Geliş Tarihi / Received: 01 Ocak 2024 / 01 January 2024

Kabul Tarihi / Accepted: 04 Mart 2024 / 04 March 2024

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Bahar 2024 / Spring 2024

Cilt / Volume: 19, **Sayı / Issue:** 1

Plagiarism / İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software

Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

<https://dergipark.org.tr/pub/islamiilimler>

Öz

Vahyin ilk muhatapları çeşitli kabilelere mensuplardı. Bu kabileler Arapçayı kendilerine mahsus lehçelerle konuşmaktalardı. Arap dili ile nazil olan Kur'ân-ı Kerîm'in hatasız, güzel ve anlaşılır okunması Hz. Peygamber'in önem verdiği hususlar arasında yer almaktaydı. Yüce Allah tarafından Hz. Peygamber'e Kur'ân-ı Kerîm'in ilahi mesajının insanlara anlaşılır şekilde ulaşmasını sağlamak amacıyla ruhsat verildi. Hz. Peygamber, Cebrail vasıtasıyla aldığı bu ruhsatı sahabilere nakletti. Ayrıca Hz. Peygamber, Kur'ân tilâvetini en güzel ses ve seda ile yapılmasını da övmekteydi. Dolayısıyla Hz. Peygamber'in hem Kur'ân'ı anlayarak uygulamayı hem de tilâvet estetiğini önemseydiği görülmektedir. Bu çalışmada öncelikle kırâat ilminin tarihsel süreci anlatılarak, kırâat imamları ve râvileri hakkında kısaca bilgi verilmektedir. İsmail Biçer'in daha önce çalışılmamış olan vücûhât ile hicâz makamında tilâvet ettiği aşrı şerîf incelenmektedir. Biçer'in okuduğu Hicr Sûresi 86/87. ayetleri notaya alınıp makam sal olarak izahı yapıldıktan sonra makam geçkileriyle uygulanan kırâat vecihleri ayrı ayrı analiz edilmektedir. Biçer, Kur'ân kırâatinde vücûhâtları uygularken tek düze değil her bir vecihte farklı makam geçkilerinin uygulanabilirliğini bu tilâvetinde sunmaktadır. Biçer ilgili tilâvette kırâat ve mûsikî ilmini beraber uygulayarak her iki disiplinin de ortak paydalarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerîm, kırâat, vücûhât, makam, mûsikî, İsmail Biçer.

Abstract

The first addressees of the revelation belonged to various tribes. Arabic was spoken by these tribes with their own dialects. Reading the Quran, which was revealed in the Arabic language, without errors, in a beautiful and understandable way, was among the issues that the Prophet gave importance to. Permission was given to the Prophet by Almighty Allah in order to ensure that the divine message of the Noble Qur'an reaches people in an understandable way. The Prophet conveyed this trace, which he received through Gabriel, to the companions. In addition, the Prophet praised the recitation of the Qur'an to be done with the most beautiful sound. Therefore, it is seen that he cares about both the application by understanding the Qur'an and the aesthetics of recitation. In this study, the historical process is considered primarily in the context of the science of qira'at. After brief information given about the Qira'at imams and narrators, the verses of Surat al-Hijr 86/87, which Ismail Biçer recited in the hijaz maqam with vecih, are discussed. After the related ash-r-i sharîf recitation is notated and explained, the qira'at variants applied with maqam transitions are analysed separately. İsmail Biçer shows the common denominators of the two disciplines and at the same time, he presents representative reading by paying attention to the meaning in his recitation. While applying the wujuhât in the recitation of the Qur'ân, he presents an artistic recitation example by presenting the applicability of different maqam passages in each version, not uniformly.

Keywords: Qur'an, qira'at, reading differences of Qur'an, maqam, music, Ismail Biçer.

Giriş

Hız. Peygamber Kur'ân-ı Kerîm'i en güzel ses ile tilâvet etmeyi övmüş-tür. Bu konuya dair en meşhur hadis-i şerîf, el-Bera b. Âzib (ra.) tarafından rivayet edilmiştir. Resulullah (sav.) şöyle buyurmuştur: "Kur'ân-ı seslerinizle süsleyiniz.¹ Çünkü güzel ses, Kur'ân'ın güzelliğini artırır. Sesin güzelliği Kur'ân'ın ziynetidir. Her şeyin bir ziyneti vardır. Kur'ân'ın ziyneti de güzel sestir."² Hız. Peygamber dönemi başta olmak üzere bu övgüye mazhar olabilmek için sahabiler Hız. Peygamber'den öğrendikleri gibi okuyarak nakletmişlerdir. Sonraki dönemlerde İbnü'l Benna ((ö. 471 / 1079), İbn Abdülber en-Nemerî el-Kurtubî (ö. 463 / 1071) ve Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî (ö. 833 / 1429) gibi kırâat âlimleri düzgün tilâvet ölçüleri belirleyerek Kur'ân'ı en düzgün okuma biçimini ortaya koymaya çalışmışlardır.³

Tarih boyunca diller daima kendi içlerinde lehçe ve ağız farklılıkları ortaya koyar. Bir ülkede aynı dil konuşulsa bile bölgelere mahsus lehçe farklılıkları olabilir. Öyle ki aynı ülkede yaşayan kişiler lehçe farklılığı sebebiyle birbirini anlamayabilir. Aynı anlamı içeren fakat farklı bir ağız ile söylenen lehçeler vardır. Şöyle ki Türkiye'de Türkçe resmi dil olarak kullanılmaktadır. Aynı anlamı içeren kelimeler Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi'nde farklı Ege Bölgesi'nde farklı ağızlarla ifade edilebilir. Hatta aynı bölgede aynı şehirde farklı ilçelerde bile bu durum gözlemlenebilmektedir.

Bu durum Cahiliye döneminde Arap yarımadasında da tabii olarak mevcuttu. Hız. Peygamber, İslam dininin herkes tarafından kolaylıkla anlaşılmasını istiyordu. Hız. Peygamber, Cebrail'e ümmi bir kavme gönderildiğini ve içlerinde yaşlılar, çocuklar, köleler ve cariyeler olduğunu, Kur'ân'daki bazı lafızları telaffuz etmekte ve anlamakta zorlandıklarını ifade etmiştir. Bunun üzerine Cebrail: "Kur'ân yedi harf üzerine nazil olmuştur" demiştir.⁴ Yüce Allah kolayca okunup anlaşılması için Hız. Peygamber'e yedi harf ruhsatı vermiştir.⁵

Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan Meryem sûresi 97, Duhan sûresi 58, Kamer sûresi 17, 22, 32, 40, Zuhruf sûresi 3, Müzemmil sûresi 20 ayetleri Kur'ân

1 Ebu Hamid Hucce'tül İslam Muhammed b. Muhammed Gazzâlî, *İhyâ u 'Ulûmi'd-Dîn*, çev. Ahmed Serdaroğlu (İstanbul: Bedir Yayınevi, 1975), 1/791.

2 Ebu Abdullah Muhammed İbn İsmail el-Buhari, *Sahih-i Buhârî ve Tercemesi*, çev. Mehmed Sofuoğlu (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1987), 16/7417.

3 Detaylı bilgi için bkz. Süleyman Yıldız, "Erken Dönem Tecvid Kaynaklarına Göre Telaffuz Kusurları ve Düzgün Tilâvet Ölçüleri: Kurtubî ve İbnü'l-Bennâ Özelinde", *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 7/2 (Ekim 2023), 554-559.

4 Ebü İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi Tirmizî, *el-Câmiü's-sahih*, thk. Abdülvehhab Abdüllatif (Kahire: Matbaatü'l-Medeni, 1964), VI/63, Hasan Tahsin Feyizli, *Kırâat-i Aşere* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018), 23.

5 Bedreddîn Muhammed b. Abdullah ez-Zerkeşî, *el-Burhân fi Ulumi'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim (Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1391/1972), 1/226-227.

dilini kolaylıkla okunup anlamaya dair deliller olarak zikredilmiştir.⁶ Yüce Allah, ilahi nidânın herkes tarafından anlaşılabilmesi için bu ruhsatı vermiştir. İlaveten Hz. Peygamber'in: "Cebrail bana Kur'ân-ı Kerîm'i yedi türlü okuyuş tarzı ile tilâvet etmeme izin verdi"⁷ ve "Kur'ân yedi harf üzere indirilmiştir, ondan kolayınıza geleni okuyunuz" sözleri o dönemde Kur'ân-ı Kerîm'i farklı lehçelerde tilâvet edilmesine dayanak olmuştur.⁸ Bu durumu Hz. Peygamber'in sahih hadisleri vasıtasıyla bilmekteyiz.⁹ Bunlardan biri de Ömer b. el-Hattâb'dan (ra.) aktarılmıştır. Hişâm b. Hâkim isimli sahabinin Furkan Sûresi'ni farklı okuduğunu işiten Ömer b. el-Hattâb, "bu sûreyi sana (duyduğum gibi) kim okuttu?" diye sahabinin yakasına yapışmış ve onu Hz. Peygamber'e götürerek işittiğini teyid etmek istemiştir. Hz. Peygamber her ikisine de sûreyi okutmuş, ikisinin de kırâatinin doğru olduğunu onaylamış ve "bu sûre böyle indirildi, bu Kur'ân 'yedi harf' üzerine indirilmiştir ve bunlardan hangisi kolayınıza gelirse onu okuyunuz" buyurmuştur.¹⁰

Bu hadiseyi şöyle özetleyebiliriz: Furkan Sûresi'nin vahyi Mekke'de nâzil olmuştur ve yedi harf ruhsatı ise hicretten sonra verilmiştir. İlgili ruhsata bağlı olarak Furkan Sûresi'ndeki ayetin başka kırâati de Mekke'nin fethinde Müslüman olan Hişâm'a öğretilmiştir. Hz. Ömer yeni duyduğu bu tilâvetin sahih olup olmadığını tespit etmek üzere Peygamber'imize (sav.) müracaat etmiş ve mesele çözümlenmiştir. Ayrıca bu olaydan, Hz. Ömer'in Kur'ân'a olan hassasiyeti de anlaşılmıştır.¹¹

Kur'an âyetleri Hz. Ebû Bekir'in zamanında bir araya getirilmiş, Hz. Osman döneminde mushaf nüshaları çoğaltılıp çeşitli merkezlere gönderilmiştir. Hz. Osman zamanında Kur'ân-ı Kerîm noktasız ve harekesizdir.¹² Dolayısıyla yazılış şekillerinin farklı lehçelerle okunma ihtimali olduğundan asıl dayanak Mushaf'ların hattı olmuştur. Sonrasında hatalı okumaları büyük ölçüde engelleyen noktalama işlemleri gerçekleştirilmiştir. İlk hareke işlemi de Ebû'l-Esved ed-Düelî (ö. 688) tarafından yapılmıştır.¹³

6 Konu hakkında detaylı bilgi için bk. Mehmet Çalışkan, "Kur'an'ın Nuzûlü ve Yedi Harf (el-Ah-rufu's-Seb'a) Meselesi", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (Ocak-Haziran 2005).

7 Muhammed Hamidullah, *Kur'ân-ı Kerîm Tarihi*, çev. Mehmet Sait Mutlu (İstanbul: Yağmur Yayınevi, 1965), 54-55.

8 Recep Koyuncu, *Kırâat İlmî ve Takrîb Usûlü* (Konya: Çelik Yayınevi, 2018), 35-39.

9 Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 22-23.

10 İsmail Lütfi Çakan, *Sünen-i Ebû Dâvud Terceme ve Şerhi* (İstanbul: Şamil Yayınevi, 1988), 5/456; en-Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, çev. Zekeriya Yıldız (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2011), 343; Abdullatif Ez-Zebidi, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid Sarih Tercemesi* (Ankara: DİB Yayınları, 1985), 11/230; Mehmed Sofuoğlu, *Sahih-i Buhârî ve Tercemesi* (İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987), 5/2235.

11 Abdurrahman Çetin, *Kur'ân-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatlar* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2005), 43.

12 Mehmet Emin Maşalı, "Mushaf", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/254.

13 Tefvik Rüştü Topuzoğlu, "Ebû'l-Esved ed-Düelî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/311-313.

Kırâat ilmine dair bazı kavramları kısaca bu bölümde açıklamak yerinde olacaktır. Kırâat kelimesi sözlükte okumak, ilmi kırâat ise Kur'ân'ın kâidesine göre okunması anlamında kullanılmaktadır. İstilahta ise, Allah'ın kitabının okunmasına dair şekil bakımından ibdal yapıp yapmama, hafz edip etmeme, hareke verip vermeme ya da vakıf yapıp yapmama vs. gibi hususlarda görüş ayrılığı ya da birliğin semaî olarak bilinip nakledildiği bir ilim dalıdır.¹⁴ “Kırâat” kelimesinin bir anlamı da; “kırâat imamlarından birinin rivâyetler ve tarikler bir olmakla beraber Kur'ân-ı Kerîm'in telaffuzunda kendisinden başkasına muhalif olarak sahip olduğu mezhebidir.” Es-Suyûtî'ye göre kırâat; “kırâat imamlarından birinde rivâyetler ve tarîkler ittifak ederse o kırâattir.”¹⁵ İbnu'l-Cezerî'ye göre kırâat; “Kur'ân kelimelerinin edâ keyfiyetlerini ve ihtilaflarını nakledenlere nisbet ederek bilmektir.”¹⁶

Kırâat ilminde sıklıkla kullanılan “Kârî” kelimesi, sözlükte okuyucu demektir. “Kurrâ” ise kârî kelimesinin çoğuludur. Yedi veya on kırâat kavramları ise kendilerine nisbet olunan meşhur imamlara denilmektedir.¹⁷ Kırâatleri bilen ve onları müşafehe yoluyla nakleden kişilere “mukrî” ismi verilmektedir. Şöyle ki bir kişi “Ebu Amr ed-Dânî'nin et-Teysîr” adlı kitabını ezberlerse fakat müşafehe yoluyla bunu aktarmazsa mukrî sayılamamaktadır. İnfirâd tarikiyle¹⁸ üç kırâat bilene “kârî-i mübtedî”, daha fazlasını bilen ise “kârî-i müntehî” olarak adlandırılmaktadır. Ed-Dimyâtî (1705) bunlara ilaveten dört veya beş kırâati infirâd tarikiyle bilen kişilere “kârî-i mütevassıt” denildiğini ifade etmektedir.¹⁹

“Râvi” kelimesi bir kırâat imamına nisbet edilen kırâati, kırâat imamlarından doğrudan ya da dolaylı olarak alan kimseye denilmektedir.²⁰ “Rivâyet” ise kırâat imamlarının râvileri arasındaki farklı okuyuşlar için kullanılmaktadır.²¹ “Tarîk” kavramı, râvilerden sonra gelen râvilerin râvileri arasında farklı bir okuyuş rivâyeti için kullanılmaktadır. “Vecih” ise, imam, râvi ve tarîklerin özel okuyuş şekillerinin dışında bunların her birinin müştereken icra ettikleri

14 Muhammed Abdülazîm Zürkânî, *Menâhilü'l-irfân fî Ulûmi'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1943/1362), 1/405, Mustafa Yıldırım, *Kırâat İlmine Giriş* (İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2013), 7.

15 Ebü'l-Fazl Celaledin Abdurrahman b. Ebî Bekr Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1987), 1/76.

16 Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf el-Cezerî, *en-Neşr Fi'l-Kırâati'l-Aşr*, thk. Ali Muhammed Dabba' (Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye), 1/7-9, İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kırâati* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1995), 240-241.

17 Zürkânî, *Menâhilü'l-irfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, 1/449, İsmail Karaçam, *Kur'ân-ı Kerîm'in Nüzûlü ve Kırâati*, 241.

18 İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr Fi'l-Kırâati'l-Aşr*, 2/194-195.

19 Nihat Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstilahtarı* (İstanbul: İFAV Yayınları, 1997), 84.

20 Ahmed b. Muhammed ed-Dimyâtî, *İthâfî Fuzalâi'l-Beşer Fi'l-Kırâati'l-Erba'ate 'Aşer*, thk. Ali Muhammed ed-Dabba' (Kahire: Abdülhamid Ahmed Hanefi, 1940), 201.

21 Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, 1/76.

ve okuyucunun tercihine bırakılan birkaç okuyuştan her biri için kullanılan kavramdır.²² Çalışmanın sonraki bölümünde kırâat ilminin tarihsel sürecine genel olarak değinmek yerinde olacaktır.

1. Kırâat İlmî

Arap dili lehçeleriyle yedi harf arasındaki bağlantı sebebiyle kırâat ilmi aynı zamanda Arap dili tarihiyle de ilgilidir. Bu sebeple ilk dönem dilcilerinin büyük kısmı kırâat ilmiyle ilgilenmişlerdir.²³ Kırâat alanındaki bazı eserlerin yazım tarihi hicri 78-80 senelerine kadar dayanması ve birçok kırâat âliminin tâbiûn döneminden olması bu ilmin hızlı ilerlediğini göstermiştir. Mekke, Medine, Kûfe, Basra ve Şam gibi ülkelerde ilk üç asırda gelişen kırâat ilmi, sonraki fetihlerle Mısır, Kuzey Afrika, Endülüs, İran, Anadolu ve Orta Asya 'ya kadar yayılmıştır.²⁴ Hicri ikinci asrın başlarında farklı bölgelerde yaşayan Müslümanların benimsedikleri kırâatleri Kur'ân tilâveti esnasında tercih etmesiyle "Kırâat İlmî" oluşmuştur.²⁵

Kırâatlerde asıl olan nakildir. Nakil edecek kişinin güvenilir olması gerekmektedir. Hadis ilminde olduğu gibi nakledenlerin sened zinciri ile hocasının hocası... tâ ki Hz. Peygamber'e ulaşınca kadar tüm isimler kaydedilmektedir. Kırâatler sened zincirine göre tasnif edilmektedir.²⁶

Kırâat öğretiminde "sema ve arz" denilen "işitmek ve sunmak" anlamına gelen iki metod benimsenmektedir. Öğrenci hocasında işitecek ve hocasına okuyacaktır. Hz. Peygamber (sav.) bu metot ile Cebrail'den kırâati almış ve ümmetine aktarmıştır. Ayrıca Kırâat eğitiminde esas alınan kitaplar ve uygulanan yöntemler vardır.²⁷

Kırâat ilmi eğitiminde hicri beşinci asırdan günümüze kadar "indirac metodu"²⁸ uygulanmıştır. 1395 senesinde Sultan Beyazıt'ın kırâat ve hadis âlimi olan İmam Cezerî'yi (1429) Bursa'ya davet etmesiyle Osmanlı'da kırâat eğitimi hız kazanmıştır. Bursa'da 7 sene kalan ve Hâce-i Sultanî unvanı alan İbnü'l Cezerî, Bursa Yeşil Camii'nde birçok kişiye kırâat ilmi okutmuştur. İbnü'l Cezerî kırâat ilminde otorite olan önemli bir şahsiyettir ve İslam toplumuna büyük eserler ve hizmetler yapmıştır.²⁹

22 Ramazan Pakdil, *Ta'lim Tecvid ve Kırâat* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2014), 375-377.

23 Abdulhamit Birışık, *Kırâat İlmî ve Tarihi* (Bursa: Emin Yayınları, 2004), 23.

24 Birışık, *Kırâat İlmî ve Tarihi*, 73.

25 Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 26.

26 Suyûtî, *el-İtkân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, 1/80, Zerkeşî, *el-Burhân*, 1/319, Zürkânî, *Menâhilü'l-irfân fî Ulûmi'l-Kur'ân*, 1/430.

27 Detaylı bilgin için bkz. Çetin, *Kur'ân-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatlar*, 223.

28 Çetin, *Kur'ân-ı Kerîm'in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatlar*, 223.

29 Talip Akbal, *Kur'ân-ı Kerîm ve İlm-i Kırâat Ders Notları* (İstanbul: İlmiala Yayınevi, 2010), 77.

Meşhur yedi imama nisbet edilen mütevatir kırâate “kırâatü seb’a”³⁰ denilmektedir. Bu imamlar sırasıyla şöyledir: Mekke’de Abdullah b. Kesir (ö. 210/737), Medine’de Nâfi (ö. 169/785), Şâm’da İbnü Âmir (ö. 118/736), Basra’da Ebû Amr (ö. 154/770) ve Yakub (ö. 205/810), Kûfe’de Âsım (ö. 127/744) ve Hamze (ö. 188/803) kırâatleriyle kabul görmüşlerdir. Yedi kırâat ile yedi imam şöhret bulmuştur. İlerleyen zamanda yedi imama üç imam daha eklenmiştir. Bunlar: Ebu Cafer (ö. 130/747-48), Ya’küb el-Hadramî (ö. 205/821) ve Halef b. Hişâm el-Bezzâr’dır (ö. 229/844). Böylelikle on kırâat imamı kabul görmüştür.³¹ Tamamı on imamdan oluşan bu sahih kırâatlere “kırâati aşere” denilmektedir.³² Günümüzde en yaygın okunan Âsım kırâati Hafs rivâyetidir. Âsım kırâatini ashabı içinde en iyi bilen Hafs b. Süleyman (ö.796) Bağdat, Mekke ve Kûfe’de bu kırâati öğrencilerine öğretmiştir. Hafs’ın Âsım’da aldığı kırâat Hz. Ali’ye (ö.660) kadar ulaşmaktadır.³³ Kırâat imamlarının ve râvilerinin remizleri bulunmaktadır. Bu remizler vasıtasıyla kırâatin hangi imam veya hangi râviye nisbet edildiği anlaşılmaktadır. Bu imam, râvi ve remizleri³⁴ şu şekilde aktarılmaktadır:

	İmam	Remiz	1. Ravi	Remiz	2. Ravi	Remiz
1	Nafi	ا	Kalun	ب	Verş	ج
2	İbn-i Kesir	د	Bezzi	ه	Kumbul	ز
3	Ebu Amr	ح	Duri	ط	Susi	ى
4	İbn-i Amir	ك	Hişam	ل	İbn-i Zekvan	م
5	Asım	ن	Şu’be	ص	Hafs	ع
6	Hamza	ف	Halef	ض	Hallad	ق
7	Kisai	ر	Ebu'l-Haris	س	Duri	ت
8	Ebu Cafer	جع	İbn-i Verdan	عى	İbn-i Cemmaz	جم
9	Yakub	يع	Ruveys	يس	Ravh	ح
10	Halef	خل	İshak	سح	İdris	سه

2. Kırâat İlminin Faydaları

Kur’ân’ın farklı kırâatlerde okunmasının şüphesiz birçok faydası vardır. Bunlardan en önemlisi Kur’ân’ın anlaşılmasındaki rolüdür. Bazı kapalı cümleler kırâat ilmi sayesinde açığa çıkmaktadır. Ayrıca Kur’ân’ın hıfzında ve okumasında da kolaylıklar sağlamaktadır. Bu konuya tâbiûndan Mücâhid b. Cebr’in (ö. 103/721) şu sözleri örneklik teşkil etmektedir: “Abdullah b. Abbas’a sorular sorulmadan evvel Abdullah b. Mes’ûd kırâatini okumuş olsaydım, ona sorduğum meselelerin çoğunda soru sormaya ihtiyaç duymazdı.”³⁵

30 Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 86.

31 İsmail Karaçam, *Kur’ân-ı Kerîm’in Faziletleri ve Okunma Kâideleri* (İstanbul: İFAV Yayınları, 2015), 63.

32 Temel, *Kırâat ve Tecvîd İstılahları*, 86.

33 Fatih Çollak, *Hafs Rivâyetleriyle Gelen Muhtelif Vecihler ve Hüccetleriyle Âsım Kırâatı* (İstanbul: Üsküdar Yayınevi, 1997), 19.

34 Detaylı bilgin için bkz. Necati Tetik, “Kırâat Tedrisinde Rumuzât”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED)* 11 (1993), 425-431.

35 Muhammed b. Ali Dâvûdî, *Tabakâtü'l-Müfessirîn* (Beyrut: Dârul Kütübî'l İlmiyye, 1983), 2/306, Abdurrahman Çetin, *Kırâatların Tefsire Etkisi* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2012), 89-90.

Kur'ân'da herhangi bir hükmü açıklamak ve iki farklı hükmün arasını bulmak için kırâat ilminden faydalanılmaktadır. Ayrıca iki farklı durumda iki farklı şer'i hükme delalet etme, müphem konuları açığa çıkarma ve anlamdan kaynaklı vehmi ortadan kaldırma gibi hususlarda Kur'ân'ın yedi harf konusu bu gibi konulara açıklık getirmektedir.³⁶

Kırâat ilminin faydalarından bir diğeri de Kur'ân-ı Kerîm kelimelerinin telaffuzunu hatadan, değişiklikten ve bozulmalardan korumaktır. Her bir kırâat bir diğeri desteklediği için ve açıklar mahiyette olduğunda ümmetin Kur'ân'ı anlama ve hayata geçirmesi ivme kazanmaktadır. Manada birbirini tamamlayıcı anlamlar ortaya çıkmaktadır. Bu da bir zenginliktir. Dolayısıyla her Müslümanın hükümleri anlaması hedeflenmektedir.³⁷

Kur'ân'ın yedi harf üzere nazil olmasının faydaları olduğu gibi bazı sakıncaları da vardır. Bu konuyu *Menâhilü'l-İrfân* adlı eseriyle tanınan Mısırlı âlim Muhammed Abdülazîm Zürkânî (ö.1948) şöyle ifade etmektedir:

“Yedi harf konusu, önemli ve hoş giden bir konu olduğu gibi, aynı zamanda bazı zorlukları da vardır. Güzel olan kısmı bütün İslam ümmetine mensup, kabile ve halk için Kur'ân'ın kolaylaştırılmasıdır. Zor ve meşakkatli olan kısmı ise, bazı âlimlerin bile bu konuyu anlamakta zorlanarak kaçınmalarına neden olmaktadır. İlâveten İslâm düşmanlarının eline Kur'ân'a yönelik kötü ve haksız eleştiriler yapmalarına alan açmaktadır. Kur'ân'da tahrif var mı? şeklinde birçok asılsız ve batıl fikirler görülmektedir.”³⁸

Bu sözlerden anlaşılacağı üzere, kırâat ilmine dair olumsuz düşünceler içeren bazı kötü niyetli yaklaşımlar da olabilmektedir. Özellikle kıyamete kadar korunmasında şüphe olmayan Kur'ân'ın tahrif edilip edilmediğine dair zihinlerde karmaşa yaratılması bile oldukça can sıkıcıdır. Bu konu ile alakalı olarak Hicr sûresi 9. âyette yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٩﴾

“Kesin olarak bilirsiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz.”³⁹ Yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'i kıyamete kadar tahrif olmadan koruyacağını bu ayet ile bildirmektedir. Bu en önemli delildir.

Kırâat ilmine dair olumlu / olumsuz düşünceler devam ederken kırâat ilmi faaliyetleri birçok Müslüman ülkede hızla sürdürülmektedir. Türkiye'de ise kırâat ilmi faaliyetleri Osmanlı'dan yirmi birinci yüzyıla kadar kırâat hocaları aracılığıyla nakli sürdürülmüş ve Cumhuriyet Dönemi itibariyle bir ara

36 Ferit Dinçer, “Zürkânî'ye göre Ahruf-i Seb'a'nın Delil ve Faydaları”, *Ağrı İslami İlimler Dergisi* 6/11 (Aralık 2022), 46-64.

37 Feyizli, *Kırâat-i Aşere*, 22.

38 Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, 137-138, Dinçer, “Zürkânî'ye göre Ahruf-i Seb'a'nın Delil ve Faydaları”, 47-48.

39 *Kur'ân Yolu* (Erişim 27 Eylül 2023), el-Hicr 15/9.

kesintiye uğradıktan sonra yeniden yapılanarak devam etmiştir. Günümüze şeyhulkurrâ (reîsülkurrâ) Mehmet Rüştü Aşikkutlu (1980), Abdurrahman Gürses (1999) hocalar tarafından resmi bir yapıda ulaşılmıştır. Bu üstatların ışığında Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde dini yüksek ihtisas merkezlerinde, eğitim merkezlerinde, müftülükler uhdesinde, İlahiyat ve İslami İlmiler fakültelerinde kırâat eğitim öğretim faaliyetleri sürdürülmektedir. Ayrıca bu eğitim, resmi olmayan merkezlerde de okutulmaktadır.⁴⁰

Reîsülkurrâ Abdurrahman Gürses hoca⁴¹ Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Haseki Eğitim Merkezi'nde 1976-1998 yılları arasında kırâat eğitimciği yapmıştır. Yetiştirdiği birçok meşhur öğrenciden biri de İsmail Biçer hoca efendidir. Makalemizde tilâvetini analiz ettiğimiz İsmail Biçer hoca, Abdurrahman Gürses hocanın en güzide öğrencilerindendir. İlgili video kaydı⁴² incelendiğinde Gürses'in yanı başında oturan öğrencisi Biçer'i dikkatle dinlediği görülmektedir. Hem Gürses hem de Biçer'in Kur'ân tilâvetine verdikleri önem ve ciddiyeti, makaleye konu edindiğimiz videoda da izlemekteyiz.

3. Kurrâ Hâfız İsmail Biçer'in Kısaca Hayatı

İsmail Biçer 1947 senesinde Bolu'nun Göynük ilçesinde doğmuştur. Daha 10 yaşında iken Kur'ân hâfızı olmuştur. 1969 senesinde İstanbul İmam Hatip Lisesi'nden mezun olmuştur. İsmail Biçer 1976 yılında da İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nü tamamlamıştır. Akabinde ilk resmi görevine 1966 yılında Fatih Müftülüğü'ne bağlı olan Edirnekapı Mihrimah Sultan Camii'nde müezzin kayyım olarak başlamıştır. İsmail Biçer askerlik görevini bitirdikten sonra Reîsü'l-kurrâ makamında olan Abdurrahman Gürses hocanın emekliye ayrılmasıyla (boşalan imamlık kadrosuna) Bayezit Camii imamlığına atanmıştır. İsmail Biçer kırâat ilmini Abdurrahman Gürses hocadan almıştır. Biçer gerek yurt içi gerekse yurt dışında birçok görevde bulunmuştur. Kur'ân kırâatiyle ekol olmuş olan Biçer, Kur'ân-ı Kerîm'i güzel tilâvet etme yarışmalarında ülkemizi temsil etmiştir. Kur'ân öğretmenliği ve mûsikîşinâslığı yönleriyle de dikkat çeken Biçer birçok öğrenci yetiştirmiştir. 26 Mart 1998 tarihinde bir programa katılmak için gittiği Balıkesir'in Bandırma ilçesi yakınlarında geçirdiği elim trafik kazasında hayatını kaybetmiştir.⁴³

40 Abdulhekim Ağırbaş, *Kırâat Eğitim-Öğretim Geleneği ve Günümüzdeki Uygulamalar* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2022), 131-146.

41 Hakkında bk. Naci Demirci, *Abdurrahman Gürses'in Kırâat İlmi Eğitimindeki Yeri* (Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013).

42 Karacehennem, "İsmail Biçer / Hicr Suresi 86-87 / Vücuh üzere", *YouTube* (7 Mayıs 2007), 00.00-03.46.

43 Detaylı bilgi için bk. İbrahim Büyük, *İsmail Biçer'in Kur'an Kırâatindeki Yeri* (Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, 2021).

3.1. Kurrâ Hâfız İsmail Biçer'in Tilâvet Ettiği Hicr Sûresi 86-87. Âyetlerin Kırâat Notasyonu

İsmail Biçer

Hicr Sûresi 86-87. Âyetler

Bolâhenk akorttan okunmuştur.

İstiâze

(Hicâz) e û zü bil lâ hi mi neş şey tâ nir ra cîm

86. Âyet 00:18

dûgah'ta hicaz 5'lisi

in ne rab be ke hü vel hal lâ kul a lîm

87. Âyet 00:36

neva'da rast 4'lüsü

ve le kad_ â_ tey_ nâ_ ke seb_ 'am_ mi nel_ me sâ_ nî

neva'da rast 4'lüsü dûgah'ta hicaz 5'lisi

vel kur â nel 'a zîm vel ku râ nel 'a zîm

87. Âyet 01:11

hüseyni'de uşşak çeşnisi

(Hicâz Uzzâl) ve le ka dâ_ tey nâ_ ke seb_ 'am_ mi nel me

hüseyni'de hüseyini 5'lisi

sâ_ nî_ vel_ kur_ â_ nel_ 'a_ zîm

87. Âyet 01:42

evic'te segah çeşnisi

neva'da rast 5'lisi

(Hicâz) ve le ka dâ_ tey nâ_ ke seb_ 'am_ mi nel me sâ_ nî

muhayyer'de hicaz çeşnisi neva'da rast 5'lisi

vel_ kur_ â_ nel_ 'a_ zîm

İsmail Biçer - Hicr Süresi 86-87. Âyetler

87. Âyet 02:16

muhayyer'de hicaz 4'lüsü

neva'da rast 5'lisi

(Hicâz) ve la ka dâ tey nâ ke seb_ 'am_ mi nel_ me_ sâ_ nî_

vel kur_ â_ nel_ 'a_ zîm_

87. Âyet 02:45

hüseynî'de hüseyinî 5'lisi

(Hicâz Uzzâl) ve le kad_ â_ tey_ nâ_ ke seb_ 'am_ mi nel_ me_ sâ_

muhayyer'de hicaz çeşnisi

nî_ vel kur_ â_ nel_ 'a_ zîm_

87. Âyet 03:12

neva'da rast 5'lisi

neva'da buselik 5'lisi

dûgah'ta hicaz 5'lisi

(Hicâz) ve le kad_ â_ tey_ nâ_ ke seb_ 'am_ mi nel_ me_ sâ_ nî_

dûgah'ta hicaz 4'lüsü

vel_ kur_ â_ nel_ 'a_ zîm_ sa de kal_ lâ_ hül_ 'a_ zîm_

3.2. İsmail Biçer'in Okumuş Olduğu Âşr-ı Şerîf'in Makamsal Analizi

dûgah'ta hicaz 5'lisi

in_ ne rab_ be ke hü vel hal_ lâ_ kul_ a_ lîm_

neva'da rast 4'lüsü

y_ nâ_ ke seb_ 'am_

neva'da rast 4'lüsü

vel_ kur_ â_ nel_ 'a_ zîm_

düğah'ta hicaz 5'lisi

vel ku râ_ nel 'a zîm__

hüseyni'de uşşak çeşnisi

tey nâ ke seb__ 'am__

hüseyni'de hüseyni 5'lisi

'a zîm__

evic'te segah çeşnisi

ka dâ__ tey nâ__ ke :

neva'da rast 5'lisi

ke seb__ 'am__ mi n

muhayyer'de hicaz çeşnisi

â__ nel__ 'a zî

neva'da rast 5'lisi

muhayyer'de hicaz 4'lüsü

ve la ka dâ tey nâ ke seb_ 'am_

neva'da rast 5'lisi

mi nel_ me_ sâ_ nî_

muhayyer'de hicaz 4'lüsü

vel kur_ â_ nel_ 'a zîm_

hüseynî'de hüseyinî 5'lisi

ve le kad â tey_ nâ_ ke seb_ 'am_

muhayyer'de hicaz çeşnisi

_ vel kur â_ nel 'a zîm_

neva'da rast 5'lisi

ve le kad â tey_

neva'da buselik 5'lisi

ey_ nâ_ ke seb_ 'am_

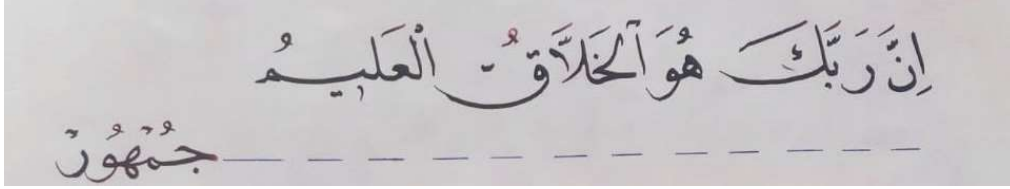
dûgah'ta hicaz 5'lisi

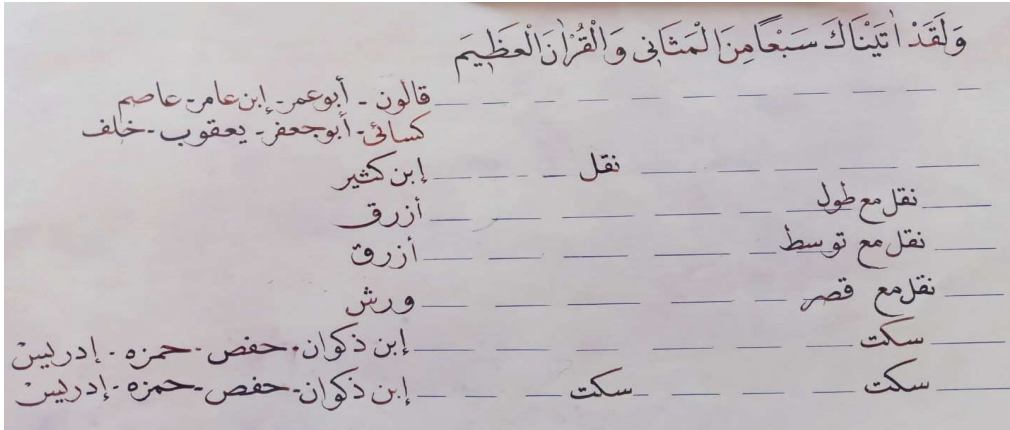
_ mi nel me sâ_ nî

3.3. İsmail Biçer'in Okumuş Olduğu Âşr-ı Şerîf'in Vücûhât Tahlili

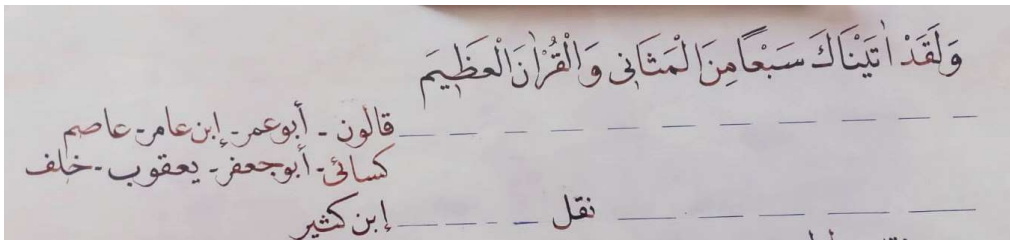
Arap dünyasında genel itibariyle kârîler aşere tarîkiyle tilâvet etmeyi öncelemektedir. Türkiye'de ise hem aşere tariki hem de takrîb tariki ilmî olarak öğretilmekte ve uygulanmaktadır. Bu makalede Hâfız İsmail Biçer tilâvet ettiği Hicr sûresi 86-87. âyetlerini takrîb tariki vücûhâtıyla icra etmektedir.⁴⁴

Bütün Kırâat imamları Hicr sûresinin 86. âyetini ittifakla tahkik okurlar. Herhangi bir vücûhât yapmazlar.

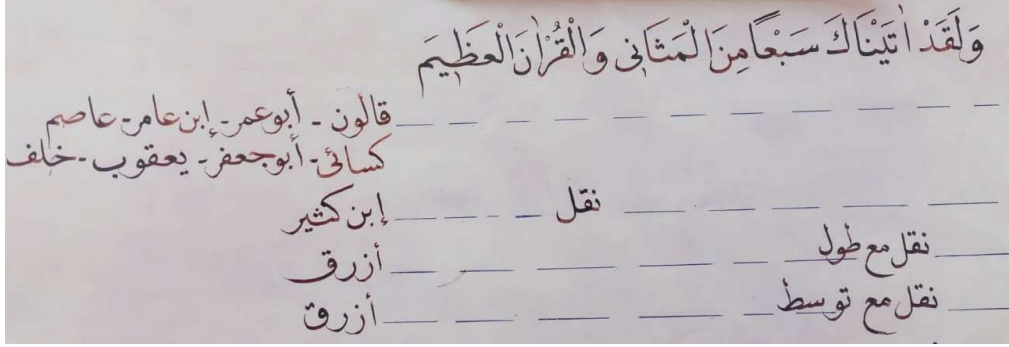
87. âyetin üzerinde vücûhâtlar vardır. Bunlar da sırasıyla:

44 Türkiye'de DİB tarafından Haseki eğitim merkezlerinde aşere-i takrîb eğitimleri verilmektedir. Takrîb programı sürecinde, İbnü'l-Cezerî'nin "Takrîbu'n-neşr fi'l-kırâati'l-'aşr" isimli eseri temel kaynaktır. İlâveten programda İbnü'l-Cezerî'nin kaleme aldığı "Tayyibetü'n-neşr fi'l-kırâati'l-'aşr" isimli manzumesi ezberlenmektedir. Aşere-i takrîb eğitiminde ayrıca Mekki b. Ebi Talip'in "el-Keşf an Vucûhi'l-Kırâati ve İ'lelihâ ve Hıccihâ" ve ed-Dimyâtî'nin "İthâfu Fudalâi'l-Beşer" gibi temel eserler de öğretilmektedir. Dolayısıyla bu temel eserlerden edinilen bilgiler ile vücûhât aktarılmaktadır. Çalışmamızda incelediğimiz Hicr sûresi 86-87. âyetlerin vecihleri aşere-i takrîb eğitimleri sürecinde edinilen, nüshalar halinde yazdırılan ve ezberletilen ders notlarından alınmaktadır. Başakşehir Merkez Camii İmam Hatibi Kurrâ Hâfız Hattat Önder Soy tarafından ilgili vücûhât uygulamaları istinsah edilmiştir. Derslerin muhtevasına ilişkin detaylı bilgi için bk. Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *Kırâat (Aşere-Takrîb) Eğitim Programı* (PDF: DİB, 2014), 20-27.

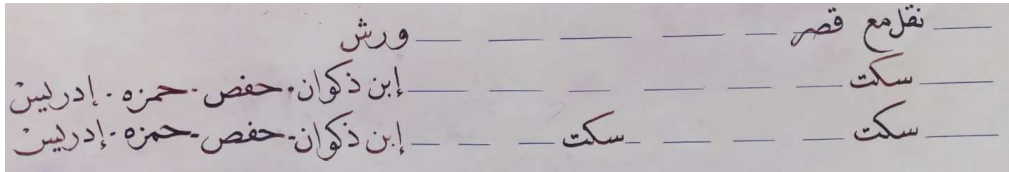
1. vecihte tahkik okuyanlar, Kâlun, Ebu Amr, İbn Âmir, Âsım, Hamze, Kisâi, Cafer, Yakup, Halef

2. vecihte ise İbn Kesir'in rivâyetini nakil ile okumaktadır.

3. vecihte Ezrak'ın okuyuş şekli ile nakil ile tul (5 elif miktarı) uzatarak okumaktadır.

Yine Ezrak'ın nakil ile tevasuut (3 elif miktarı) şeklini sunmaktadır.

4. vücûhâtta ise Verş'den nakil ile kasr (1 elif miktarı) uzatarak okumaktadır.

Biçer'in okumuş olduğu 5 ve 6. vücûhâtları, tablodaki vücûhâtlarla karşılaştırdığımız zaman görülmektedir ki İbn Zekvan, Ebu Bekir Şu'be, Hamze rivâyetlerinde evvela sekit-sekit, diğer vücûhâtta ise sekit-tahkik şeklinde okumaktadır. Oysaki İbn Zekvan, Ebu Bekir Şu'be, Hamze rivâyetlerinde ilk olarak sekte-tahkik, ikincisinde sekit-sekit şeklindedir. Biçer'in sehven bu sırayı atladığı kanaatindeyiz.

4. İsmail Biçer'in Tilâvet Ettiği Âşr-ı Şerif'in Vücûhât ve Makam İlişkisi

Biçer, cumhurun ittifakla tahkik olarak kabul ettiği 86. âyeti hicâz makamı başlayarak "dügâhta hicâz beşlisi" göstermiştir. 87. âyette sergilemiş olduğu vücûhâtlarla farklı geçkiler icra etmektedir.

Biçer, birinci vücûhâtta Kâlun, Ebu Amr, İbn Âmir, Âsım, Hamze, Kisâi, Cafer, Yakup, Halef rivâyetiyle tahkik okunan kırâatlerde "nevâda rast 4'lüsü ve "dügâhta hicâz beşlisi" geçkileri yapmaktadır.

Biçer ikinci kırâatinde İbn Kesir rivâyetini nakil ile okurken hicâz uzal, hüseynide uşşâk çeşnisi ve hüseynide hüseyni beşlisi yaparak kırâati vücûhâtı tamamlamıştır.

İsmail Biçer Hicr sûresi 87. âyetin üçüncü vücûhâtında Ezrak'ın nakil ile okuduğu tul ve tevassut kırâatini, eviçte segâh çeşnisi, muhayyerde hicâz çeşnisi, nevâda rast beşlisi ile süslemektedir.

Biçer dördüncü olarak Verş'den nakil ile kasr oranında uzatarak okuduğu vücûhâtı muhayyerde hicâz dördlüsü nevâda rast beşlisi ile hicâz makamının seyrini sergilemektedir.

Devam eden kayıta 5. vücûhâtta İbn Zekvan, Ebu Bekir Şu'be, Hamze rivâyetlerini sekit-sekit gösteren Biçer, hüseynde hüseyni beşlisi ve muhayyerde hicâz çeşni göstererek hicâz uzzal makamı okumaktadır.

6. vücûhâtta yine İbn Zekvan, Ebu Bekir Şu'be, Hamze rivâyetlerini sekit-tahkik ile okurken nevada rast beşlisi, nevada buselik beşlisi, dügâhta hicâz beşlisi ve dördüsü geçkileriyle hicâz makamında tamamlamaktadır.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerim nâzil olmaya başladığı ilk zamanlardan itibaren Hz. Peygamber tarafından hedeflenen yegâne gaye Müslümanların Kur'ân'ı kolayca anlamaları ve hayatlarında tatbik edebilmeleri olmuştur. Dolayısıyla lehçe farklılıkları olan Arap kabilelerin Kur'ân'ı kolayca anlayabilmesi için yüce Allah tarafından yedi harf ruhsatı verilmiştir. Hz. Peygamber vahyin ilk muhataplarına bu ruhsatı nakletmiştir. Genişleyen İslam coğrafyasında kırâatler on olmak üzere kırâat âlimleri tarafından sınırlandırılmıştır. Kırâat imamlarının râvileri, râvilerinin de râvileri (tarikleri) olmak üzere on kırâat (kırâati aşere) kabul görmüştür. Kırâati aşere denilen Kur'ân'ı on farklı kırâatte okumanın temel amacı anlamayı kolaylaştırmak ve ayetlerin uygulanabilirliğini hızlandırmak olmuştur.

Hz. Peygamber bir yandan Kur'ân'ı Müslümanların kolayca anlamasına ve uygulamasına gayret ederken diğer bir yandan da Kur'ân tilâvetini en güzel ses ve seda ile icra eden sahabileri tilâvet etmeleri hususunda teşvik etmekteydi. Bu vesileyle her defasında manevi haz veren tilâvetlere övgü dolu sözler söylemekteydi.

Çalışmada Türkiye'de yetişen meşhur kurrâ hâfız ve mûsikîşinâs merhum İsmail Biçer hoca efendinin Kur'ân'ı vücûhât ile tilâvet ettiği ses kaydı ele alınmaktadır. Çalışma öncelikle kırâat ilmi açısından değerlendirilmektedir. Sonrasında mûsikî ilmi açısından değerlendirilerek tamamen duyuma yönelik olarak âşr-ı şerifin notasyonu alanında uzman müzisyenler tarafından çıkarılmıştır. İlgili notasyonda yapılan geçkiler müzikal olarak analiz edilmektedir. Çalışmanın son bölümünde Biçer'in kırâat ettiği ayetlerdeki vücûhâtlar ile makam bağlantısı anlatılmaktadır. İlgili çalışmada Biçer'in vücûhâtlı kırâatinde yaptığı makam geçkileri Klasik Türk müziği gelenek-

sel seyrine uygundur. Biçer her vücûhatta farklı bir makam geçkisi göstermektedir. İlâveten bu tilâvet manayı kapsayıcı ve yerinde geçkiler yapılarak icra edildiğinden dolayı Kur'ân'ı temsili okuma açısından da örnektir. İsmail Biçer birçok akademik çalışmaya konu olmaktadır. Fakat Biçer'in vücûhât ve makam ile icra ettiği bu aşr-i şerifin analizi daha önce çalışılmadığı için alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada Kur'ân'ı vücûhât ile tilâvet edecek kârîlerin makamsal geçkilere de dikkat ederek uygulamalarına örneklik teşkil edeceği hedeflenmektedir.

Kaynakça

- Ağırbaş, Abdulhekim. *Kırâat Eğitim-Öğretim Geleneği ve Günümüzdeki Uygulamalar*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2022.
- Akbal, Talip. *Kur'ân-ı Kerîm ve İlm-i Kırâat Ders Notları*. İstanbul: İlmiala Yayınevi, 2010.
- Akdemir, Mustafa Atilla. "Kırâat Eğitim ve Öğretiminde Uygulanan Metodlar". *Tarihten Günümüze Kırâat İlmî*. 605-618. Ankara: DİB Yayınları, 2015.
- Birişik, Abdülhamit. *Kırâat İlmî ve Tarihi*. İstanbul: Emin Yayınları, 2004.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed İbn İsmail. *Sahih-i Buhârî ve Tercemesi*, çev. Mehmed Sofuoğlu. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1987.
- Büyük, İbrahim. *İsmail Biçer'in Kur'ân Kırâatindeki Yeri*. Kilis: Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Çakan, İsmail Lütfi. *Sünen-i Ebû Dâvud Terceme ve Şerhi*. İstanbul: Şamil Yayınevi, 1988.
- Çalışkan, Mehmet. "Kur'an'ın Nuzûlü ve Yedi Harf (el-Ahrufu's-Seb'a) Meselesi". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/1 (Ocak-Haziran 2005).
- Çetin, Abdurrahman. *Kırâatların Tefsire Etkisi*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2012.
- Çetin, Abdurrahman. *Kur'an-ı Kerim'in İndirildiği Yedi Harf ve Kırâatlar*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- Çollak, Fatih. *Hafs Rivayetiyle Gelen Muhtelif ve Hüccetleriyle Âsım Kırâatı*. İstanbul: Üsküdar Yayınevi, 1997.
- Dâvûdî, Muhammed b. Ali. *Tabakâtü'l-Müfessirîn*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1983.
- Demirci, Naci. *Abdurrahman Gürses'in Kırâat İlmî Eğitimindeki Yeri*. Rize: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Diyanet İşleri Başkanlığı Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Kırâat (Aşere-Takrîb) Eğitim Programı*. PDF: DİB, 2014.
[https://diyanetakademi.diyanet.gov.tr/Documents/Kiraat%20\(Aşere-Takrib\)%20Programı%20-%202014.pdf](https://diyanetakademi.diyanet.gov.tr/Documents/Kiraat%20(Aşere-Takrib)%20Programı%20-%202014.pdf)
- Dinçer, Ferit. "Zürkânî'ye göre Ahruf-i Seb'a'nın Delil ve Faydaları", *Ağrı İslami İlimler Dergisi* (2022), 46-64.
- Feyizli, Hasan Tahsin. *Kırâat-i Aşere*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2018.
- Gazzâlî, Ebu Hamid Hucet'ül İslam Muhammed b. Muhammed. *İhyâ u 'Ulûmi'd-Dîn*, çev. Ahmed Serdaroğlu. İstanbul: Bedir Yayınevi, 1975.
- Hamidullah, Muhammed. *Kur'an-ı Kerim Tarihi*. Çev. Mehmet Sait Mutlu. İstanbul: Yağmur Yayınevi, 1965.
- İbnü'l Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemsüddin Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Alî b. Yûsuf. *en-Neşr Fi'l-Kırâati'l-Aşr*. thk. Ali Muhammed Dabba'. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye.
- Karacehennem. "İsmail Biçer / Hicr Suresi 86-87 / Vücut üzere". *YouTube*. Yayın Tarihi 7 Mayıs 2007. <https://www.youtube.com/watch?v=Frc1Q8e3mzE>
- Karaçam, İsmail. *Kur'an-ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2015.
- Karaçam, İsmail.. *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâati*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, 1995.
- Karaçam, İsmail. *Kur'an-ı Kerim'in Nüzûlü ve Kırâatı*. Konya: Nedve Yayınları, 1981.
- Koyunc, Recep. *Kırâat İlmî ve Takrîb Usûlü*. Konya: Çelik Yayınevi, 2018.
- Maşalı, Mehmet Emin. "Mushaf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 31/254. Ankara: TDV Yayınları, 2020.

- Nesâî, *es-Sünenü'l Kübrâ*. çev. Zekeriya Yıldız. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2011.
- Pakdil, Ramazan. *Ta'lim ve Tecvid ve Kırâat*. İstanbul: İFAV Yayınları, 2014.
- Sofuoğlu, Mehmed. *Sahih-i Buhârî ve Tercemesi*. İstanbul: Ötüken Yayınları, 1987.
- Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr. *el-İtkân fi ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1987.
- Temel, Nihat. *Kırâat ve Tecvid İstılahları*. İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Tetik, Necati. "Kırâat Tedrisinde Rumuzât". Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlahiyat Tetkikleri Dergisi (İLTED) 11 (1993), 425-431.
- Tirmizî, Ebü İsa Muhammed b. İsa b. Sevre es-Sülemi. *el-Câmiü's-sahih*. thk. Abdülvehhab Abdüllatif. Kahire: Matbaatü'l-Medeni, 1964.
- Topuzoğlu, "Tevfik Rüştü. Ebü'l-Esved ed-Düeli". *TDV İslam Ansiklopedisi* 10 (1994), 311-313.
- Yıldırım, Mustafa. *Kırâat İlmine Giriş*. İzmir: Tibyan Yayıncılık, 2013.
- Yıldız, Süleyman. "Erken Dönem Tecvid Kaynaklarına Göre Telaffuz Kusurları ve Düzgün Tilâvet Ölçüleri: Kurtubî ve İbnü'l-Bennâ Özelinde", *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 7/2 (Ekim 2023), 554-559.
- Zerkeşî, Bedreddîn Muhammed b. Abdullah. *el-Burhan fi Ulumi'l-Kur'ân*. thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrahim. 1.Cilt. Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1391 / 1972.
- Zebidi, Abdullatif. *Sahih-i Buhari Muhtasari Tecridi Sarih Tercemesi*. Ankara: DİB Yayınları, 1985.
- Zürkânî, Muhammed Abdülazîm. *Menâhilü'l-irfân fi Ulûmi'l-Kur'ân*. Kahire: Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyye, 1943 / 1362.